

OLÁH DEZSŐ

CIGÁNY GYERMEKEK A RÓMAI KATOLIKUS HITOKTATÁSBAN - A VÁCI EGYHÁZMEGYE HITTANÁRAINAK TÜKRÉBEN -

A tanulmány a Váci Egyházmegyében készült felmérés eredményeit mutatja be. A kutatás négy különböző célt szolgált: Egy részről vizsgálom a roma gyermekek viszonyát a hittel, másrészt bemutatom a roma és nem roma gyermekek mise-látogatási gyakoriságát, végül feltárom a hitoktatók véleményét e gyermekek hitoktatásáról, valamint a cigánysággal kapcsolatos attitűdjeiket. Az elemzés és abból levont következtetések összesen 24 hitoktató véleményét tükrözik. Az eredmények azt mutatják, hogy a roma gyermekek hitének elmélyítéséhez szükség van a szülők hitbéli nevelésére, valamint szükségesek barátságok a nem roma gyermekekkel. A hitoktatók romákkal kapcsolatos negatív attitűdje inkább a szülőkhöz, mintsem a gyermekekhez köthető, így javaslatként megfogalmazható olyan közösségek létrehozása meg ahol a gyermekek és szülők együtt tanulnak a hitről.

A kutatás céljai

Jelen tanulmány a doktori disszertációm szerves részét képezi („A cigány nép kapcsolata Istennel a vagy a hit nevelő hatása életükben”), és a Váci Egyházmegyében a hitoktatókkal készült kérdőíves vizsgálat eredményeit foglalja össze. A kutatás céljai voltak:

- (1) megismerni a Váci egyházmegye településein a roma gyerekek kapcsolatát a hittel;
- (2) felmérni a cigány gyermekek hittanóra és szentmise látogatási gyakoriságát;
- (3) feltárni a hitoktatók véleményét a roma gyermekek hitoktatásáról;
- (4) megvizsgálni a hitoktatók cigánysággal kapcsolatos attitűdjeit.

A kutatás technikai háttere

A kutatás során hagyományos kérdőíves megkérdezést alkalmaztam, a kérdőíveket postán jutattam el összesen 300 hitoktatóhoz a Váci Egyházmegyében. A megkeresett 300 hitoktató közül 25 küldte vissza a kérdőívet a megadott határidőre. Ebből egy hitoktató üres kérdőívet küldött vissza, mivel az ő hittanos csoportjába nem jár roma gyermek. Ezért mintám 24 fő válaszait tartalmazza. A hitoktatók a kérdőív kitöltéséhez interjút készítettek a hittanórájukra járó egyik roma gyermekkel.

A kérdőív szerkezetét két részre bontottam: Az első rész a hitoktató által kiválasztott roma gyermekre vonatkozó kérdéseket tartalmazott, míg a második részben a hitoktatóknak a roma gyermekekkel kapcsolatos hitoktatói tevékenységükről, valamint a romákkal

kapcsolatos attitűdjeikről kérdeztem. A kérdőív tartalmazott nyílt (válaszlehetőségek nem voltak adottak), valamint zárt (válaszlehetőségek adottak voltak) kérdéseket is.

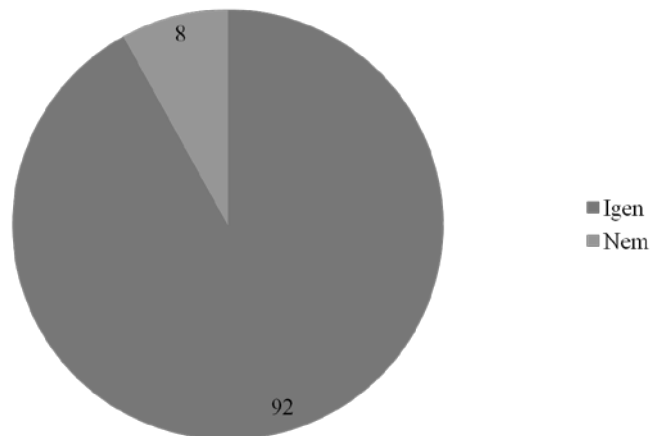
Az első részben a roma gyermek családi körülményeiről, iskolai előmeneteléről lesz szó, a második rész a roma gyermekek a hitoktatásban való részvételéről szól, míg a harmadik rész a településeken tartott hittanóra, valamint a templomi közösség helyzetét fogja bemutatni. Végül pedig a hitoktatók a romákkal szembeni attitűdjeit fogom ismertetni.

Az eredmények értékelése során három statisztikai mutatókat használtam fel. Az első a relatív gyakoriság volt, amely az egyes adatok előfordulásának számát adja meg százalékban. A relatív gyakoriságra azért esett a választás, mert így az adatok könnyebben összehasonlíthatóak. Például relatív gyakorisággal azt vizsgáltam, hogy milyen arányban fordulnak elő olyan hitoktatók, akik külön választanák a roma és nem roma gyermekeket a hitoktatásban. A második módszer a keresztábra volt, amely két változó együttes eloszlását adja meg egy táblában. Erre példa, hogy van-e eltérés a roma és nem roma gyermekek különválasztási hajlandóságában, a hitoktatásban aszerint, hogy az adott hitoktató járt-e már cigány családoknál vagy sem. A harmadik módszer pedig az átlag volt, amely a gyakorisági eloszlások középértékét adja meg. Átlaggal azt vizsgáltam, hogy a településen hány gyermek jár hittanórára.

A gyermekek családi körülményei, iskolai előmenetele

Az 1. ábra mutatja, hogy hány hittanár csoportjába járt roma gyermek. A 24 megkérdezett hittanárból 22 (92 százalék) fő nyilatkozott arról, hogy a hittanórára jár roma gyermek. Ezért a kiválasztott roma gyermekekre vonatkozó kérdésekre adott válaszokat 22 fő esetében fogom értékelni.

Jár-e roma gyermek hittanra a településen?%

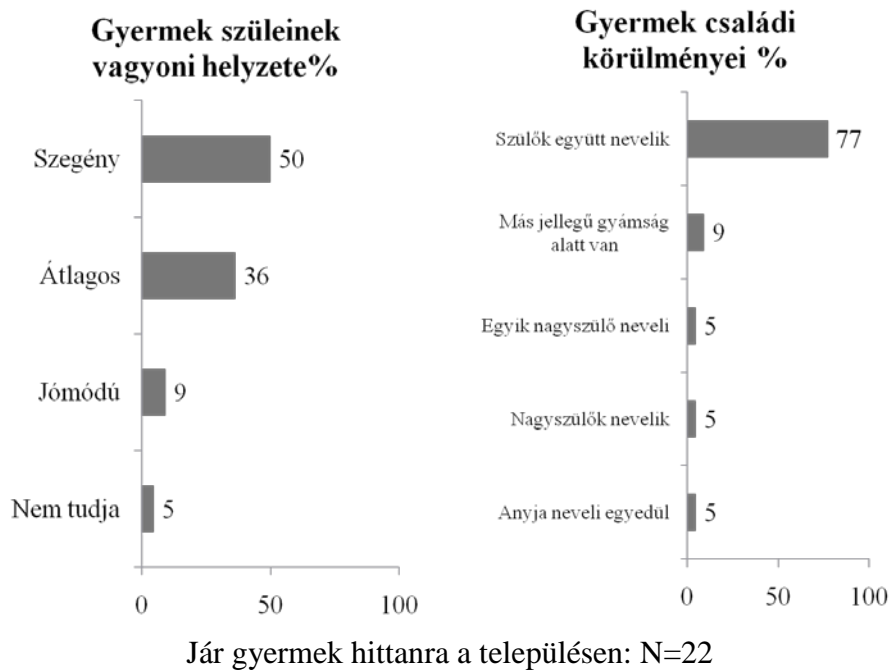

N=24

1. ábra

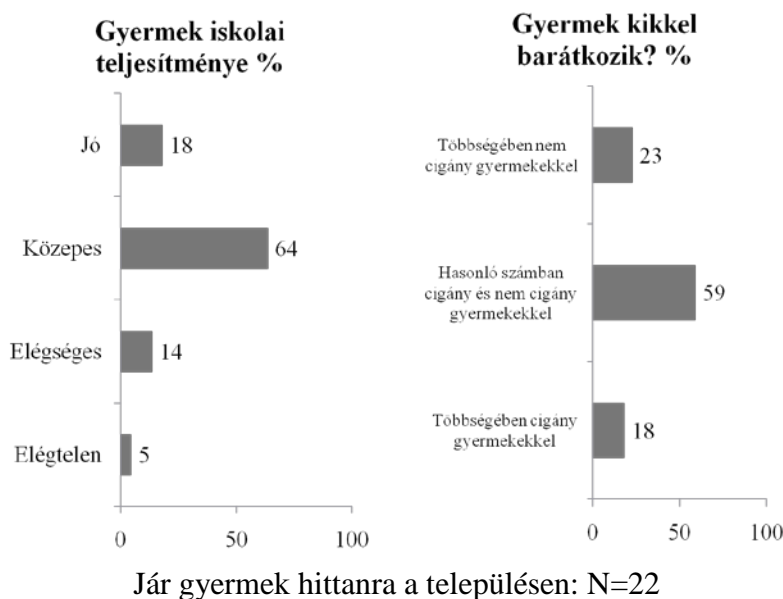
Mivel a válaszok olyan közösségekből érkeztek, ahol számottevő volt a cigány lakosság aránya, a megoszlás azt jelzi, hogy e családok gyermekei részt vesznek hitoktatásban.

A 2. ábra mutatja, hogy a hitoktatók által kiválasztott roma gyermekeknek milyen a családi hátterük illetve milyen anyagi körülmények között élnek. A kiválasztott gyermekek fele szegény sorból érkezett a hittanóra, míg egyharmaduk átlagos anyagi körülmények között él. A jómódú roma hittanos gyermekek aránya a 10 százalékot sem éri el. Ennek ellenére elmondható, hogy a roma gyermekek rendezett családi körülmények között élnek, már ami a szülők közötti kapcsolatot illeti. A gyermekek 77 százalékát a két szülő együtt neveli, és elenyésző azok aránya, akiket egy szülő vagy nagyszülő nevel, konkrétan 10 százalék.

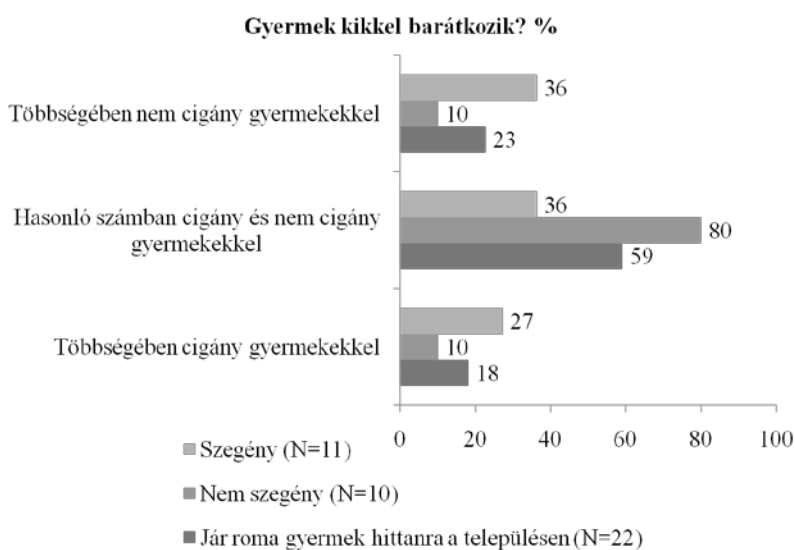
2. ábra

A 3. ábra a gyermekek iskolai teljesítményét foglalja össze. Annak ellenére, hogy a gyermekek jelentős hányada szegény sorsú családból érkezik, az iskolai teljesítményük stabil közepes. Mindössze a gyerekek 5 százalékának elégtelen az iskolai teljesítménye, viszont majdnem négyszer akkora a jó teljesítményt mutatók aránya. A cigány gyermekek általában hasonló számban barátkoznak roma és nem roma gyermekekkel. Ez azt jelenti, hogy nincsenek elvágva a többségi társadalomtól. Sőt azt is láthatjuk, hogy közel negyedük többségében nem cigány gyermekkel barátkozik, ami alátámasztja az előbbi megállapítást. A legkisebb azoknak az aránya, akik többségében – ez valószínűleg a teljes kört jelenti – csak saját etnikai csoportjuk tagjaival barátkoznak. Ezek a gyermekek szinte teljes körben a rosszabb tanulók közül kerülnek ki.

3. ábra

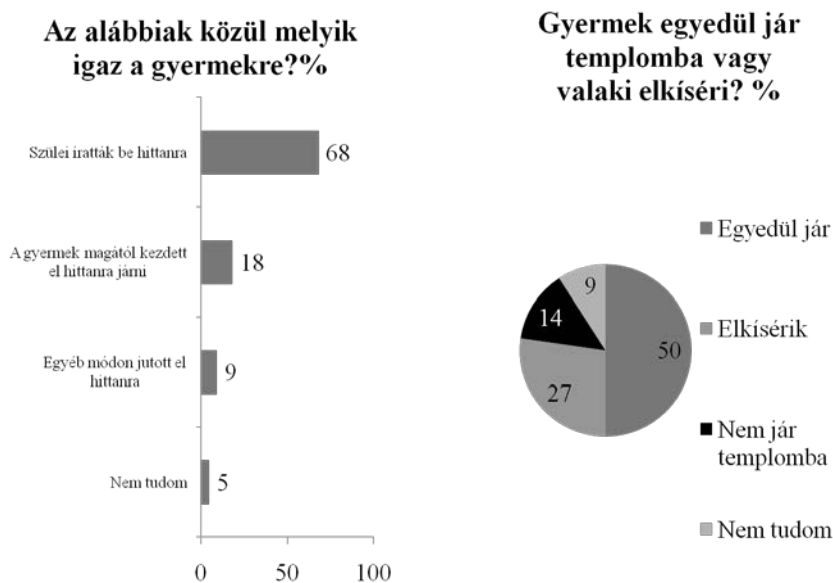
Megvizsgáltam azt is, hogy családi háttér szerint milyen barátságokat kötnek a roma gyermekek (4. ábra). Az eredmények alapján elmondható, hogy a nem szegény sorból érkező roma gyermekek hasonló számban kötnek barátságot roma és nem roma gyermekekkel, míg a szegény sorból érkezők gyermekek vagy jórészt roma vagy jórészt nem roma gyermekkel kötnek barátságot. Ez azt jelenti, hogy a nem szegény sorból érkező gyermekek azok, akik leginkább nyitottak a nem roma gyermekek felé. Másfelől úgy is meg lehet fogalmazni ezt az összefüggést, hogy a szegénységből kiemelkedett családok társadalmilag is nyitottabbak, illetve őket a szegényeknél nagyobb mértékben elfogadja a környező nem cigány lakosság.

4. ábra

Részvétel a hitoktatásban

Az 5. ábra mutatja, hogy a gyermekek jelentős hányadát a szülők írták be a hittanóra, azonban templomba a gyermekek fele már önállóan megy el. Ez is bizonyítja, hogy a gyermekek hitének elmélyítésében fontos szerepe van a szülőknek. Ez alapján véve akár magától értetődőnek is tekinthető, mégis fontos külön kiemelni, mivel a hittanárok szerepét, munkájuk szükséges bővítését is mutatja.

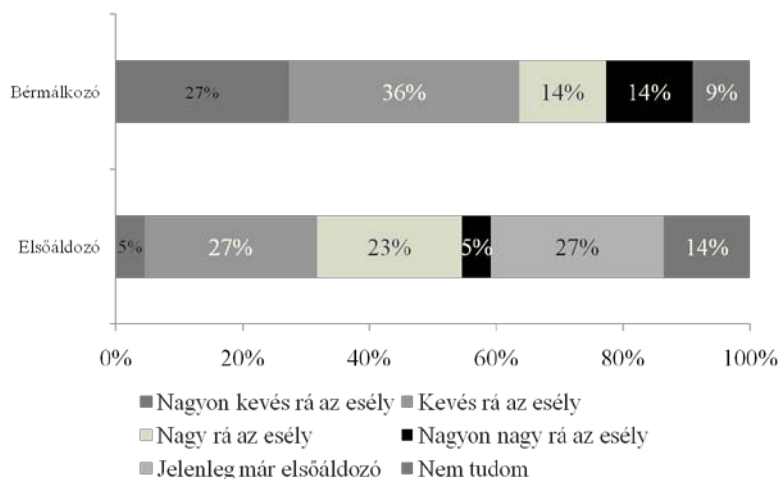

Jár gyermek hittanra a településen: N=22

5. ábra

A 6. ábra azt mutatja, hogy a roma gyermekek a hitoktatók meglátása szerint milyen eséllyel lesznek elsőáldozók, illetve bérmálkozók. Bérmálkozásra kevesebb esélyt látnak a hitoktatók, mint az első áldozásra, azonban ez valószínűleg a gyermekek életkora miatt lehet. Ha szentségek felvételének esélyeit részletesebben is megvizsgálom, akkor látható, hogy akik már elsőáldozók, azok nagyobb eséllyel lesznek bérmálkozók, mint azok akik még nem voltak elsőáldozók. Ennek alapján elmondható, hogy a roma gyermekek hitének elmélyítése szempontjából kulcskérdés, hogy elsőáldozók legyenek.

Meglátásod szerint a gyermek milyen eséllyel lesz
...? %

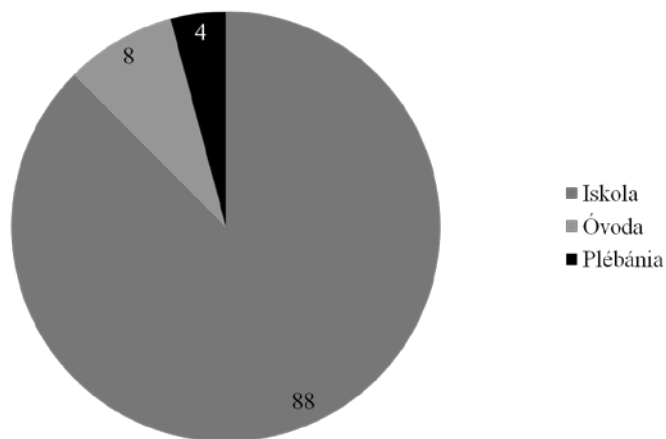
Jár gyermek hittanra a településen: N=22

6. ábra

Hittanóra, templomi közösség

A hitoktatás a vizsgált településeken általában iskolai keretek között zajlik (7. ábra). A roma gyermekek templomba járásának alacsony gyakorisága erre is visszavezethető. Ezért fontosnak látom, hogy az iskolai hitoktatás mellett nagy szerepet kell játszania a plébániai hitoktatásnak is. Ezáltal az oktatás közelebb kerülne az egyházi személyekhez (papsághoz) és a templomi közösséghez is.

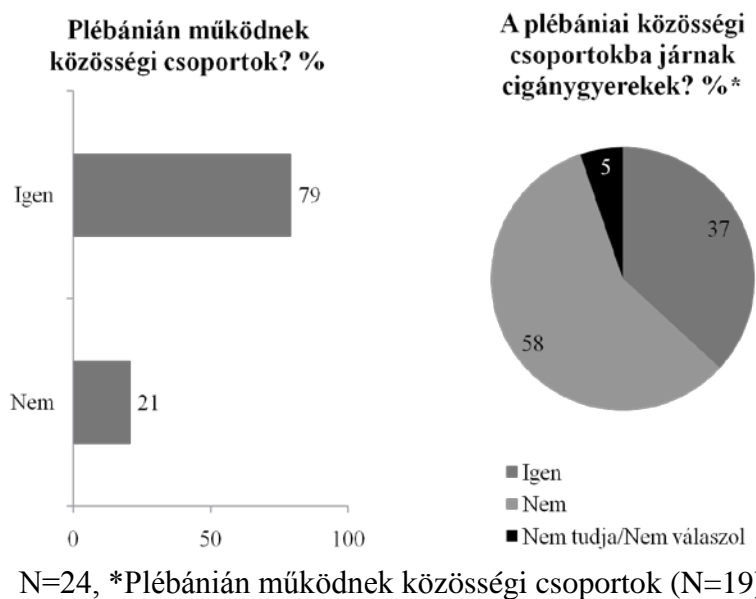
Hitoktatás helyszíne %

N=24

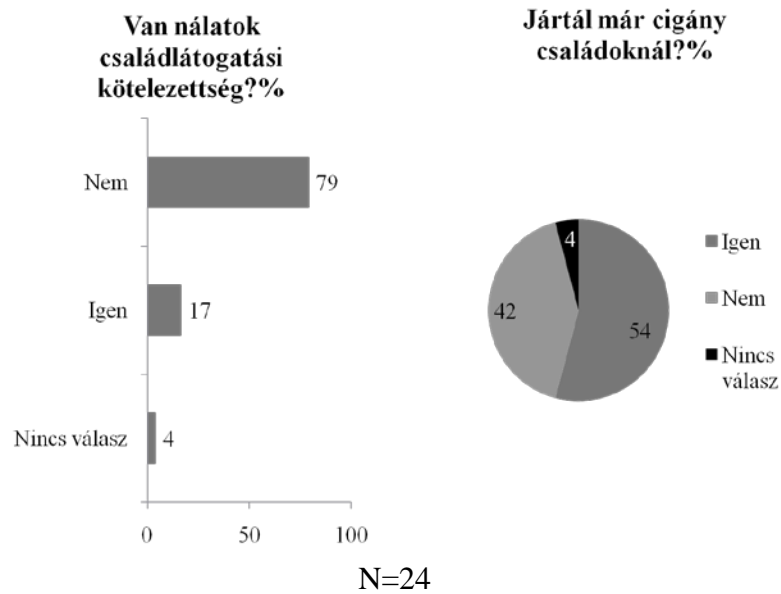
7. ábra

A 8. ábra mutatja, hogy a plébániákon nagy arányban működnek közösségi csoportok, azonban ezekbe a csoportokba már nem járnak roma gyermekek. Ennek fő oka az imént leírt iskolai hitoktatási elv, emellett azonban feltételezhető, hogy a cigány családok közösségi helyzete – viszonylagos elutasítottságuk – is szerepet játszik ebben az elkülönülésben. Feltűnő, és valószínűleg ezzel függ össze, hogy sem a szülők, sem gyermekek nem ismerik a plébánián működő közösségi csoportokat. A közösségi kapcsolatok erősítése céljából is elengedhetetlenül fontos volna, hogy a hittanárok cigány családok körében pasztorációt végezzenek.

8. ábra

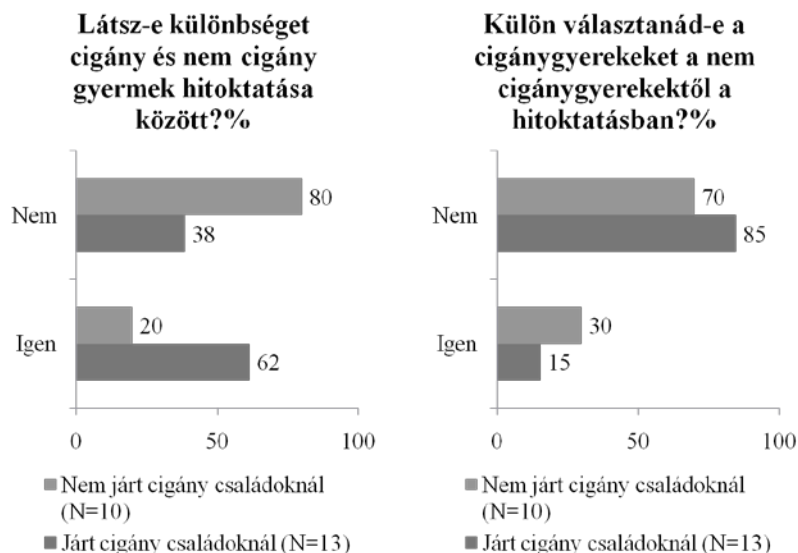
A plébániák többségében nincs családlátogatási kötelezettség, azonban a hitoktatók többsége már járt cigány családoknál (9. ábra). Elmondható tehát, hogy a hitoktatók egy része igyekszik a roma gyermekek életkörülményeit és családi hátterét feltérképezni. Ez jó alapot nyújt arra, hogy a családok is megismerjék a hitoktatót, másfelől arra, hogy hitoktatók ne legyenek előítéletesek a roma gyermekekkel szemben. Másfelől a családokat nem látogató hitoktatók aránya is viszonylag magas, amire éppen az előbbi összefüggés miatt érdemes lenne felhívni az érintettek figyelmét.

9. ábra

A 10. ábra fontos tényezőkre hívja fel a figyelmet. A hitoktatók között megoszlanak a vélemények abban a tekintetben, hogy van-e különbség roma és nem roma gyermekek hitoktatása között. Bár viszonylag magas azoknak az aránya, akik látnak különbséget a két csoport között, a hitoktatók jelentős hányada az integrált hitoktatás mellett voksol. A hitoktatók a roma gyermekek különválasztása mellett a legtöbb esetben az eltérő szocializációs közeggel érveltek. Ez azonban megítélésem szerint éppen nem indokolja az elválasztást, sokkal inkább érv az együttes jelenlét, együttes tanulás mellett. Ezt a hitoktatók többsége is hasonló módon ítéli meg.

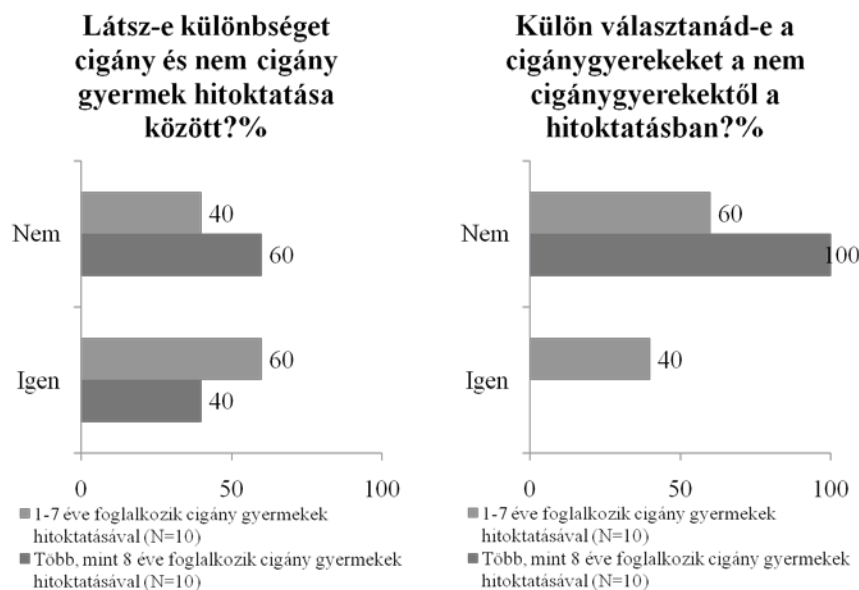
Azok a hitoktatók, akik már jártak roma családoknál, inkább úgy vélik, hogy a roma gyermekek hitoktatását integráltan kell megoldani. Ezért különösen fontos, hogy a hitoktatók keressék fel a roma gyermekek családjait, és minél szorosabb kapcsolatot alakítsanak ki velük.

10. ábra

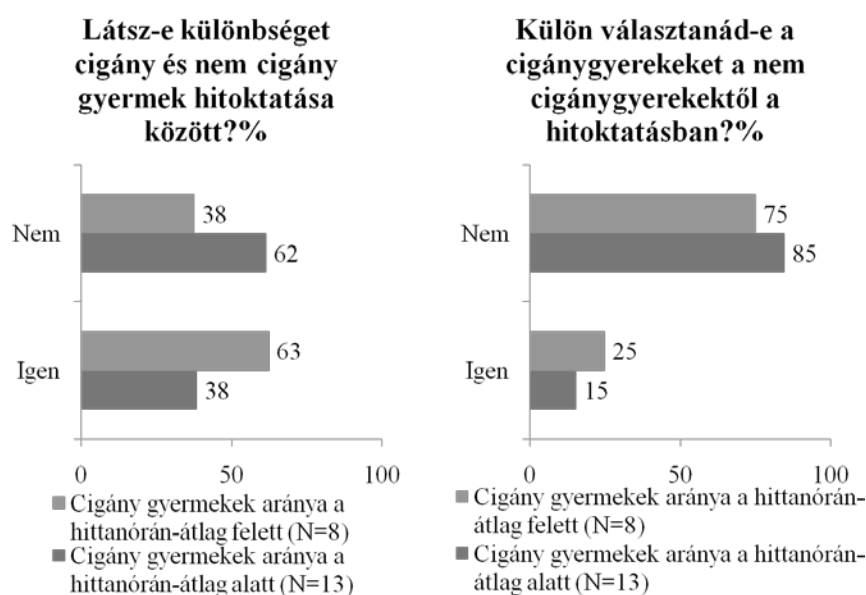
Azok a hitoktatók támogatják a roma gyermekek integrációját, akiknek már nagyobb tapasztalatuk van a romák hitoktatásában, alapvetően többet tudnak a cigányságról (11. ábra). Ezért különösen fontos, hogy sürgősen be kell vezetni a hittudományi képzésbe a cigány népismereti tárgyat és a cigány szakpasztorációt. (A képzést két félévre érdemes osztani, egy elméleti és egy gyakorlati félévre.)

Az eredményekből az is látható, hogy a fiatalabb hitoktatók azok, akik kevesebb különbséget látnak a roma és nem roma gyermekek hitoktatása között. Ennek ellenére gyakorlatilag nincsen különbség az életkori csoportok között, amikor a két etnikai csoport elválasztásának lehetőségéről mondanak véleményt. Azaz a különbségek, amelyeket többen feltételeznek, a túlnyomó többség (háromnegyedük) véleménye szerint nem indokolja az elválasztásukat.

11. ábra

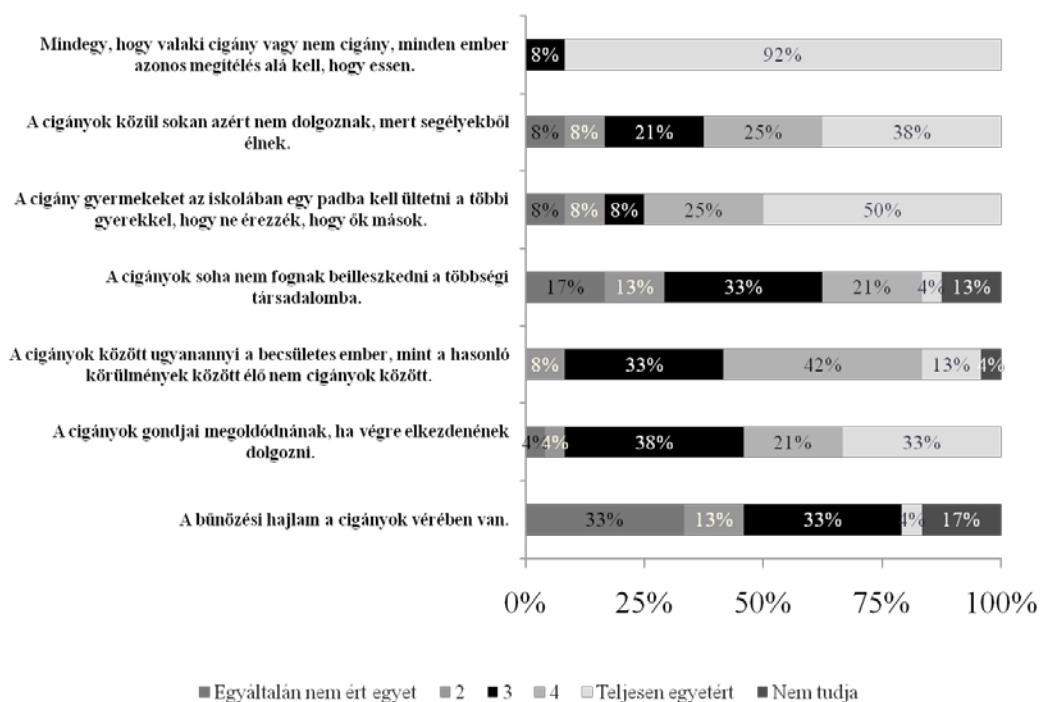
A 12. ábra egy fontos tényezőre hívja fel a figyelmet. Amennyiben egy hittanos csoportban a romák aránya meghaladja az átlagot (24 százalékot), akkor már a hitoktatók inkább az integrációval szemben foglalnak állást. Ez azt jelenti, hogy az integráció abban az esetben lehet sikeres, ha a roma gyermekek aránya egy adott hittanos csoportban nem halad meg egy átlagos szintet. Ennek oka az lehet, hogy minél több a nem roma gyermek a hittanórán, annál nagyobb eséllyel lesznek képesek a roma gyermekek követni a hittanóra menetét. Ez az eredmény valószínűleg nemcsak a hittan oktatásában érvényes, hanem általában az oktatásban is, és ha elfogadjuk, akkor érv a homogén cigány osztályok ellen is.

12. ábra

A cigánysággal kapcsolatos attitűdök

A 13. ábra mutatja a hitoktatók attitűdjeit a romákkal szemben. Itt egy fontos tényezőt kell felhívni a figyelmet. A hitoktatók elméleti szinten pozitív attitűdökkel rendelkeznek a romák iránt. Ezt mutatja, hogy azzal az állítással, hogy „Mindegy, hogy valaki cigány vagy nem cigány, minden ember azonos megítélés alá kell, hogy essen.” 92 százalékuk teljesen egyetért. Ezenkívül azzal állítással, hogy „A cigány gyermekeket az iskolában egy padba kell ültetni a többi gyerekkel, hogy ne érezzék, hogy ők mások.” a megkérdezettek 50 százaléka szintén teljesen egyetért. Ez azt jelenti, hogy a hitoktatóknak a roma gyermekkel szemben alacsony fokú előítéletességgel rendelkeznek. Viszont magas azon állításokkal az egyetértők aránya, amelyek a gyermekek szüleinek a munkával kapcsolatos véleményre utalnak. Például: „A cigányok gondjai megoldódnának, ha végre elkezdenének dolgozni.” állítással 33 százalék, míg a „A cigányok közül sokan azért nem dolgoznak, mert segélyekből élnek.” 38 százalékuk ért egyet teljesen. Ez azt jelenti, hogy a hitoktatóknak, ha vannak előítéleteik, akkor az a szülők életmódjából fakad, és ezt kivetítik a gyermekekre.

N=24

13. ábra

Összefoglalás

A vizsgálatba bevont roma gyermekek iskolai teljesítménye közepes, szerény anyagi helyzetű, de rendezett családi háttérrel rendelkeznek. A hittanra járó roma gyermekek többségének

nemcsak roma, hanem nem roma gyermek barátai is vannak. Ez azt jelenti, hogy a roma gyermekek elmélyülését a hitben segíthetik a barátságok is.

A roma gyermekek ritkábban járnak templomba, mint amennyire a hittanórákon megjelennek. Ennek oka az lehet, hogy a roma gyermekek többségének a hitoktatása iskolai keretek között folyik, valamint, hogy a gyermekek inkább egyedül, mintsem a szülőkkel járnak templomba. Ezért elmondható, hogy a roma gyermekek hitének elmélyítése nem valósítható meg a szülők hitbéli nevelése nélkül. Ezt támasztja alá az is, hogy a plébániai közösségi csoportokba kevés roma gyermek jár. Ennek fő oka valószínűleg, hogy a szülők nem fektetnek a vallásos életre kellő hangsúlyt, azonban azt is feltételezhetjük, hogy ezekbe a közösségi csoportokba nem hívják, vagy nem elég nyomatékkal hívják meg őket.

Kevés eséllyel lesznek elsőáldozók és bér mátkozók. Azonban azt is ki kell emelni, hogy az elsőáldozó roma gyermek már nagyobb eséllyel lesz bér mátkozó, mint a többiek. Úgy látom ezért, hogy a roma gyermekek hitének elmélyítése szempontjából kiemelkedő fontosságú az elsőáldozás.

A hitoktatói vélemények megoszlanak abban a kérdésben, hogy van-e különbség roma és nem roma gyermekek hitoktatása között, azonban túlnyomó többségük nem választaná külön a roma és nem roma gyermekeket a hitoktatásban. Az elkülönítés indokát a családi háttér különbségében látják..

A hitoktatók attitűdje a romákkal szemben két részre bontható. A roma gyermekek megítélése azonos a nem roma gyermekekével, azonban a szülőkkel szemben már inkább negatív attitűd érvényesül, mivel az előítéletesség forrása alapvetően a munkakerüléssel és a segélyen élésből adódik, és az előítéletes hitoktatók a szülőkkel szembeni előítéleteket vetítik ki a gyermekekre. Azt is hangsúlyozni kell, hogy túlnyomó többségük nem járt családlátogatáson, így véleményük valószínűleg nem saját tapasztalatokra, hanem általános sztereotípiákra támaszkodik.

Az eredmények alapján javaslatként megfogalmazható olyan közösségek létrehozása, ahol a roma gyermekek a szüleikkel együtt tanulnak a hitről és a vallásról. Amennyiben ez megvalósulna, növekedne a roma gyermekek templomba járási gyakorisága és a gyermekek hite is mélyebb lenne, mivel szüleik is tudnák nekik közvetíteni a vallási tanításokat.

Mindez csak akkor valósulhat meg, ha a teológus és a hittanárképzésbe beemeljük a cigány népismereti tárgy elméletét és a cigány szakpasztoráció gyakorlatát. Leginkább azokban a csoportokban ahol a cigány gyermekek többségben vannak a nem cigányokkal szemben, a hittanárok, de a lelkipásztorok sem tudják alkalmazni, tisztelet a csekély számú

kivételnek az általános pedagógiai és hittani elveket. Ezen ne is lepődjünk meg, hiszen képzésük során sem elméleti sem módszertani oktatásban nem részesültek.

Az idő tehát sürgeti az egyházakat, hogy elkezdjék a saját egyházi szocializációjukat, az úgynevezett egyházi szocializációt a cigány nép körében.

Melléklet

A vizsgálatban szereplő települések az alábbiak voltak: Abony, Aszód, Bernecebaráti, Galgahévíz, Kerepes, Kistarcsa, Kóka, Nagybárcskány, Nagyörzsöny, Pásztó, Mátraszőlős, Hasznos, Rétság, Szolnok, Sződ, Szügy, Tápiógyörgye, Tápiószecső, Tápiószentmárton, Tolmács